

УДК 929:001-051(1-87=161.2):94(520)''19''

ЯПОНІЯ У ЖИТТІ ТА НАУКОВО-ПУБЛІЦИСТИЧНІЙ СПАДЩИНІ ІВАНА СВІТА (1897–1989)

Роман ЛАХ

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: roman11lah@gmail.com*

У запропонованому дослідженні подано короткі відомості з біографії відомого публіциста, журналіста та науковця Івана Васильовича Світа. Простежено внесок ученого в дослідженні історії Японії та україно-японських відносин, а також безпосередню участь в україно-японському житті І. Світа на Далекому Сході. Оpubліковано перелік наукових робіт дослідника, в яких відображено японознавчу тематику.

Ключові слова: Іван Світ, Японія, україно-японські зв'язки, українська діаспора, Харбін, Шанхай.

Сходознавчі студії, що віддавна в Україні мають своїх представників, неможливо уявити без дослідження країни «Вранішнього Сонця», що завжди захоплювала своєю екзотикою. Діяльність українських осіб на Далекому Сході – яскрава сторінка українсько-японських взаємин ХХ століття, що свідчить лише про акумуляцію знань українців про Японію. На сьогоднішньому етапі Україна і Японія стають на шлях тісної співпраці, тому детальне дослідження науково-публіцистичних праць Івана Світа та його біографії загалом, допоможе краще зрозуміти, за яких умов та обставин будувалися відносини двох народів на конкретному прикладі.

Варто відзначити, що ця тематика не була предметом детальних досліджень і лише в поодиноких працях українських учених розглянуто біографію І. Світа. Насамперед, життєпис ученого можна віднайти у дослідженнях В. Проненка [13], Я. Сеника [36], В. Черномаза [37; 38]. Щодо питань про українсько-японські відносини, то ця тема частково міститься у працях С. Капранова [7], Л. Кураса [8], А. Попка [12]. Однак немає жодних праць в українській історичній науці про зацікавлення Івана Світа Японією як країною, а також її місце в житті та науково-публіцистичній спадщині дослідника.

Майбутній учений народився 27 квітня 1897 року в Старобільському повіті Харківської губернії. Початкову освіту здобував у рідному м. Куп'янську, а згодом продовжив навчання в духовній гімназії за настановами батька, що обіймав сан священника. У 1915 році розпочав навчання на фізико-математичному факультеті Харківського університету, де і провчився аж до початку революційних подій в Україні [32, с. 2724; 33, с. 369]. Одразу ж із вступом радянських військ на територію Харкова, Іван Світ – палкий прихильник незалежності України – вимушений покинути свою Батьківщину

і вирушити на Далекий Схід через Сибір у березні 1918 року. Впродовж трьох місяців (літо 1918 року) проживав у Японії, а вже згодом працював на пароплаві, що курсував між японським архіпелагом і Владивостоком [25, с. 9]. Через деякий час, протягом 10-ти місяців, був вільнонайманим службовцем особового й оперативного відділів штабу Сибірської воєнної флотилії у Владивостоці; короткий період служив у відділі прикордонної служби «Управління Владивостоцької митниці», а до вересня 1919 року – у військовому суді [38, с. 173–174].

Цього ж 1918 року, з метою підтримки Білого руху в Російській імперії, відбулась інтервенція в Сибір держав Антанти. Здебільшого, це були японські, американські та англійські військові частини, що розташувалися на території Сибіру та Далекого Сходу [35, с. 30–31]. Найцікавішою для нас є Сибірська експедиція японських військ (シベリア出兵, япон. *Шіберіа Шюппей*), адже окрім того, що цей корпус був найбільшим (за даними І. Світа 120 тис.), він також мав безпосередні контакти з українськими представниками.

Працюючи в Сибірському телеграфному агентстві, восени 1919 року І. Світ розпочав свою кар'єру як журналіст, співпрацюючи із англійською газетою «Ехо» у Владивостоці і пишучи різні статті на фінансові й економічні теми. Був кореспондентом газети «Далекая окраина» (1920) і «Вечерней газеты» (1921–1922). Редактор-видавець журналу «Рассвет» (1920–1922), редактор фінансово-економічного журналу «Восход», видав два номери журналу «Далекосхідні ринки» (англійською мовою) [36, с. 535]. Цікавим є випадок із Іваном Світом, що трапився 5 квітня 1919 року на кораблі його товариша В. В. Веснінського, який захопили японські військові, де Іван Світ, пояснював, що він не моряк, а журналіст, звертаючись до старшого із військових японською мовою [35, с. 49]. Згодом, він був відпущений без будь-яких проблем.

Упродовж усього часу інтервенції японських військ до Сибіру 1918–1922 років, Іван Васильович активно публікував у різних часописах інформацію, яка стосувалася багатьох представників японської окупації, а також збирав найрізноманітніші факти для майбутніх досліджень цього періоду [35, с. 42–52]. Згодом науковець отримав посаду завідувача Українського Далекосхідного прес-бюро при Українському революційному штабі у Владивостоці (1920 року), не полишаючи видання української газети «Щире слово», що чимало інформувала про українське життя на Далекому Сході. З 1922 року Іван Світ розпочав видання щотижневика Сибірської області «Последние известия» і отримав членство в ревізійній комісії Українського Далекосхідного крайового кооперативу «Чумак». На кінець 1922 року всього було видано 21 число політичного тижневика «Полезные Известия», що також містив матеріали на українські теми [38, с. 476].

Активна журналістська діяльність Івана Світа була перервана в жовтні 1922 року його переїздом до Харбіну, адже тоді червоні війська вже окупували більшу частину Помор'я, а японські війська 25 жовтня 1922 року залишили територію Владивостоку згідно із рішенням Вашингтонської конференції. Там він влаштувався на роботу в планово-економічний відділ Китайської Чаньчунської залізниці (славнозвісна КСЗ) [42, с. 123]. У цей період Харбін був одним із осередків найбільшої української діаспори, тому на-

уковець одразу ж розпочав активну культурно-громадську роботу. Іван Світ – член Союзу українських студентів у Харбіні, член управління й секретар товариства «Просвіта», голова ревізійного комітету Української Православної Церкви в Маньчжурії, один із організаторів і провідників Української Національної Колонії та Союзу українських емігрантів у Харбіні, голова Українського клубу «Прометей» [2, с. 250]. У 1934–1935 роках – один із організаторів і член управління Союзу українських емігрантів у Маньчжурії.

У Харбіні Іван Світ не покидав своєї видавничої діяльності, працюючи над численними статтями на фінансові та економічні теми Маньчжурії (насамперед, про Південно-Китайську залізницю), опубліковані в часописах «Экономический Вестник Маньчжурии» (1923–1924), «Коммерческий телеграф» (Харбін), «Harbin Commercial Post» [13]. У 1923 році мала вийти японською мовою його перша фундаментальна праця «Чужинецька інтервенція 1918–1922 років на Сибіру і Далекому Сході» за посередництва японського міністерства закордонних справ та фінансового сприяння К. Міцутаке. Однак, як зазначив І. Світ, після передачі оригіналу праці у Владивостоці Н. Кавасумі, що був дипломатичним представником, робота так і не побачила світ. Подальша доля цієї праці залишилася невідомою навіть її авторові [35, с. 36]. Трохи згодом вийшла праця «Іноземний капітал в Маньчжурії» (англійською мовою 1925 року, японською 1926 року). В цей період І. Світ подорожував по території Далекого Сходу та збирав інформацію про українське життя на Азійському континенті. Продовжував він свої напрацювання і над проблемами «Зеленої України», зібравши понад 1000 нотаток з преси про українське життя в Харбіні починаючи з 1903 року [37, с. 357].

Протягом 1929–1932 років дослідник разом з Іваном Паславським редагував окрему сторінку «Українське життя» при популярному китайському тижневику «Гун-бао» (Харбін), що виходив китайською та російською мовами, видавши всього 72 сторінки. Працюючи в газеті «Гун-бао», Іван Світ був особисто знайомий із Н. Гунджі, К. Фукуї (уповноважені японської адміністрації), Т. Такахатою (працював у транспортному відділі Харбіну), професорами Кітагавою і Шімамурою, від яких черпав найновішу і найповнішу інформацію для часопису [35, с. 102–103]. Сприяннями Української Національної Колонії розпочалося видання газети «Маньчжурський вісник», перше число якої побачило світ 5 вересня 1932 року, а всього було видано 199 номерів [39, с. 174]. Двомовний інформаційний тижневик містив у собі передруки із «Діла», «Свободи», «Тризубу», там же містилась інформація про Радянську та Західну Україну, важливі відомості про українську громаду на Далекому Сході, особливо в Маньчжурії [1, с. 1460]. З 1934 року там опубліковано статті її головного редактора І. Світа про історію українських поселень на Далекому Сході. Неможливо оминати його роботу в «Deutsche Mandschurische Nachrichten» («Німецько-маньчжурські новини»). Зрозуміло, що мовою видання цього тижневіка була німецька, однак, для Івана Світа це не було перешкодою, адже більшість європейських мов він опанував ще у Харківському університеті, а в Харбіні непогано оволодів розмовною японською [13].

Однією із перших робіт науковця стала праця «Украинский Дальний Восток: (Зеленая Украина)» 1934 року, де йдеться про активну культурно-громадську роботу українського представництва, а також цінні статистичні дані, щодо української присутності на Дале-

кому Сході [14]. Досить важливою подією став вихід у світ монографії науковця 14 червня 1935 року «Український національний дім в м. Харбіні». У цій роботі дослідник подає інформацію про створення і відкриття 20 січня 1908 року в м. Харбін «Українського клубу», який активно займався громадською роботою, початком будівництва Національного Дому в червні 1918 року на вул. Новоторговій ч.ч. 300 та 301 [21, с. 9–10]. У 1926–1927 роках китайська влада висунула вимогу реквізувати будівлю УНД із заявою про відсутність документального посвідчення і постійній суперечності між її членами. Однак такі діячі Українського клубу, як Іван Світ, Павло Яхно, Дмитро Барченко, Петро Марчишин, розпочали налагодження взаємостосунків із японською адміністрацією в 1932 році, після створення держави Маньчжоу-го (滿洲国, япон. *Маншю-коку*) [21, с. 22]. Японська адміністрація прихильно поставилася до вимог українських представників і 15 листопада 1933 року урядова агенція «Кокуцу» на чолі з полковником Комацубарою видала розпорядження про повернення будівлі Українського клубу зі всім майном. Японські представники не зупинилися на цьому, також вони виступили в ролі меценатів для сплати кредиту УК в розмірі 21 000 доларів і видали кошти на ремонт самої будівлі. У цій праці також міститься передрук домовленості між чотирма членами клубу і полковником Комацубарою [21, с. 33–34]. Особливу роль під час перемовин відігравав І. Світ, що постійно мав зустрічі із вищезгаданим полковником японської армії.

22 липня 1941 року Іван Світ був вимушений покинути Харбін і переїхати до Шанхаю. На той час у Шанхаї була одна із найбільших у світі за чисельністю українських громад, тому не дивно, що науковець одразу ж активно долучився до політичного життя останньої [3, с. 8]. Іван Васильович продовжував займатися своїм філателістичним підприємництвом, збирав допоміжні матеріали та продовжував роботу над питаннями «Зеленої України». Вже на початку весни 1941 року І. Світа було обрано головою ревізійної комісії Української організації в Шанхаї, однак, через суперечності в середині самої організації, дослідник невдовзі склав свої повноваження [39, с. 476].

У цей період Іван Васильович Світ працював редактором у журналах «Call of Ukraine» (1941–1942) та «Український голос на Далекому Сході» (1943–1945). У 1946 році І. Світ приєднався до роботи в громадській організації «Українська Національна Колонія» (УНК) в Шанхаї, очоливши канцелярію з 1947 року, а вже 1948 року на загальних зборах був обраний її головою [42, с. 123]. Від осені 1948 року управа на чолі з Іваном Світом займалася координацією евакуації українців з усього Китаю і самоліквідацією організації. На останньому засіданні УНК 23 лютого 1949 року було остаточно вирішено відіслати книгозбірню до Аргентини, а архів – у США [3, с. 8].

Іван Світ залишив Шанхай 29 квітня 1949 року і вирушив через порт Каошунг на о. Формоза (тепер – Тайвань). Там він займався винятково науковою діяльністю, де мав можливість працювати в книгозбірнях університету м. Тайбей і Тайванського музею [37, с. 175]. За час дворічного перебування на о. Тайвань, І. Світ підготував понад тисячу сторінок рукописного матеріалу. Доступ до важливих архівів на о. Тайвань дав змогу науковцеві дослідити матеріали англійських, французьких та китайських джерел і документів про перебування гетьмана Дем'яна Многогрішного в м. Селенгінську (Зелена Україна) [36, с. 358].

Монографія Івана Світа «Зелена Україна: короткий історичний нарис українського політичного і громадського життя» вийшла 1949 року, у ній ілюстровано події 1672–1945 років, себто від перших українських поселень на Далекому Сході, а також подано велику кількість статистичних даних [34]. Дослідник у цій праці розповів про зміну японської орієнтації з української на російську і початок згорання активної діяльності УНК через тиск японської адміністрації. «На чолі УНК та для управління УН Домом, японці призначили свою людину, близьку до московських емігрантських кіл, В. А. Кулябко-Корецького», – зазначив Іван Васильович, а також про повний після цього, занепад українського культурного життя в Харбіні в 1940 році [34, с. 22–23].

У кінці лютого 1951 року І. Світ виїхав з о. Тайвань через Японію у США, залишивши Далекий Схід назавжди після 33-річного перебування. 7 жовтня 1951 року він став старшим науковим співробітником УВАН у США [37, с. 537–538]. Так званий «Американський період» ознаменувався для дослідника надзвичайно плідною працею в різних виданнях і часописах. Від 25 березня по 25 червня 1953 року науковець написав серію із дев'яти статей у часопису «Свобода» під загальною назвою «Українці в Азії». Перші чотири статті не дають жодної інформації про українсько-японські взаємини чи іншу інформацію про Японію, однак, дуже цінним, з огляду великої кількості статистики та історії, є опис етапів заселення українцями Далекого Сходу [26; 27; 28; 29]. Стаття від 2 квітня 1953 року під назвою «Далеко-Східна республіка (ДВР) та Читинський процес» дає інформацію щодо утворення незалежної держави де-юре, що стала своєрідною буферною зоною між Японською імперією та Радянським союзом та щодо Читинського процесу, який був сфабрикований і велика кількість українців (близько 200) отримали безпідставні звинувачення [16, с. 2]. Головним обвинуваченням стала, так звана, прояпонська шпигунська діяльність українських представників. Загалом, цікавими є свідчення, що японська адміністрація під час громадянської війни підтримувала праві сили Російської імперії, що згодом зіграло не на її користь, а також: «Японці бачили у кожному селянинові – партизана, що не відповідало дійсності» [16, с. 3]. Комуністичний рух не мав великої кількості прихильників серед представників селянства на території Далекого Сходу, однак уміло створював конфліктні ситуації між селянами (серед яких були і українці) та японськими військами.

Для нас цінною є стаття від 16 квітня 1953 року «Еміграція, Харбін, Маньчжурія», у якій коротко подано історію україно-японських відносин, та історію сприяння японської адміністрації щодо діяльності УНК та видання Маньчжурського вісника аж до 1935 року, допоки японські представники не змінили проорієнтацію і не почали підтримувати Російську фашистську партію [18, с. 2]. Згодом, у 1937 році, це призвело до заборони видання Маньчжурського вісника. Також подано інформацію про тиск японських кіл на вибори УНК, невизнання її рішень і постійне погіршення стосунків. Завершується праця описом подій, що супроводжували капітуляцію Японії та вивід її військ із території Маньчжурії [18, с. 3].

Надзвичайно важливою статтею для дослідження україно-японських відносин є «Україна в азійських мовах» від 14 серпня 1953 року. Зокрема, в ній йдеться про Бориса Воблого та Трохима фон Вікена, які спеціалізувалися на вивченні японської

мови. Більшість українських сходознавців у Харбїні були випускниками Орієнтального інституту у Владивостоці за 1908–1914 роки. Особливе сприяння виданню різного роду праць було з боку К. Хорїє, тодішнього керівника харбїнського представництва міністерства закордонних справ Великої Маньчжурської імперії (大満州帝国, кит. *Да Маньчжоу діго*, япон. *Дай Маншю тейкоку*), яка була проголошена конституційною монархією в 1934 році на чолі з останнім імператором династії Цїн – Пу І в 1935–1937 роках. Під його керівництвом з'явилися чотири брошури для поширення інформації про Україну серед офіційних японських кіл та установ [19, с. 2]. Значною подією стала публікація книги про Україну в 1937 році, текст якої узгодив Б. Воблий.

Особливе місце займає початок роботи над японо-українським словником, у якій І. Світ займав не останнє місце, адже надавав велику кількість інформації для перекладу, а також був своєрідним буфером між дослідниками. Головним редактором виступив С. Левинський, однак, після від'їзду у Пекін, він почав корегувати роботу над словником через посередників, а головними редакторами було призначено А. Дїброву і В. Одинця. «Українсько-Ніппонський словник» побачив світ 1944 року за редакцією Ясуди Сабуро. Інша цікава інформація видавалась у відомих японських часописах – «Щоденна газета» (毎日新聞, япон. *Майнічі Шїнбун*) і «The Manchuria Daily News» (1922–1936).

Існувало в роках 1930–1935 у Токіо товариство “Пан-туранська організація”. У складі її працював учений Т. Кїтагава, що виявляв великий інтерес до українців та справ Сибїру. Під час приїзду до Харбїну в 1935 р., він показував авторові мапу, видану цією асоціацією, з розміщенням народів та племен північної частини Азії [19, с. 3], – зазначив Іван Світ. Як свідчить науковець, дістати передруки чи ще щось йому не вдалося, а отже поширення цього видання відбувалося лише на території Японії.

Неможливо оминати статтю за 28 серпня 1953 року у «Свободі» під назвою «Український театр в Азії», адже Іван Світ, окрім того, що подав детальну інформацію про появу українського театру на Азійському континенті, згадував також про театральну трупу Костянтина Кармелюка-Каменського, яка давала концерти по всьому Далекому Сході [24, с. 3]. «Трупа Кармелюка-Каменського була першою, що з'явилася на японській сцені в 1916 р. Уперше виступила вона в Кобе у складі 48 осіб. З великим успіхом відбула турне в Токію, Йокогамі, Камакурі». Була навіть спроба театральної трупи П. Машина та Могильникова вирушити у тур в Японію та Китай, однак цього не відбулося через розпад акторського складу [24, с. 4].

Якщо потрібно вивчити глибше історію заселення, статистичні дані, кількість населення із врахуванням різних чинників, географічне районування за 50 років українського населення на Далекому Сході, то найкраще це проілюструє праця Івана Васильовича Світа «Український потенціал в Азії», яка надрукована в збірнику «Ювілейна книга Українського Народного Союзу: 1894–1954 рр.» [23]. Іншою роботою науковця, що зображує його значний доробок у вивченні українсько-японських відносин є «Шевченко в Ніппоні та Хінах», що вийшла у збірнику «Шевченко. Річник IV» 1955 року в Нью-Йорку. Іван Світ подав інформацію про можливість виходу 1911 року японською мовою перекладів деяких віршів Т. Шевченка в часопису «Тан-нін», а також, що переклади Кобзаря після Першої світової повинен був зробити поет Мацуба [31, с. 42–43].

Однак цих перекладів не вдалося віднайти ні І. Світу, ні С. Левинському. Також у цій роботі є передруки із «Українсько-Ніппонського словника» та «Заповіту» Т. Шевченка. Іван Світ згадував професора Сінцзінського університету С. Шімідзу, який викладав європейську літературу і також розпочав роботу над перекладами творів Кобзаря разом із С. Левинським [31, с. 44].

Надзвичайно цінною для нас є праця І. Світа за 1962 рік у збірнику «Календар УНС» під назвою «Український подорожник по Далекому Сході (Степан Левинський 1897–1946)», де подано історію життя Степана Івановича Левинського, відомого сходознавця родом зі Львова [22]. Варто зазначити, що на сьогодні це найгрунтовніше дослідження долі цього визначного японіста, який вніс вагомий вклад для українсько-японських взаємостосунків і загалом для популяризації України в Японії, перекладаючи з японської на українську та навпаки. Стаття «УНСоюз та Далекий Схід» у збірнику «Календар-Альманах УНС» 1969 року, дає інформацію про сприяння японської адміністрації у справах УК і фактично є повторенням деяких сторінок праці «Український національний дім в м. Харбіні» 1935 року щодо українсько-японських відносин [30].

Праця «Українсько-японські взаємини 1903–1945: Історичний огляд і спостереження», яка побачила світ 1972 року, була систематизацією усіх японознавчих робіт автора за попередні роки, а також найповнішим дослідженням із цієї тематики [35]. Варто зазначити, що і на сьогоднішній день в українській історичній науці немає аналогу цій роботі, що б містила таку кількість статистичних даних та опрацьованих іноземних джерел. Монографія висвітлює переважно політичну історію двох народів. Цікавим є те, що одним із перших розділів є загальний нарис історії Японії та візії її зовнішньої політики [35, 5–17]. Для дослідників українського життя на Далекому Сході та етнокультурних контактів українського та японського народів, особливо цінною буде велика кількість ілюстративного матеріалу, вміщеного у цій праці. Насамперед, це зображення видатних осіб, будівель і, що найважливіше, передруків із великої кількості часописів і праць, які неможливо відшукати ні в бібліотеках, ні у просторах інтернету [35, с. 65–90]. Мабуть, вони зберігаються або в особистому архіві І. Світа, або в приватних архівах у Японії.

Вражає і велика кількість матеріалу вміщеного на сторінках цієї монографії, що критично проаналізував український вчений. Цю роботу частково можна вважати щоденником дослідника, оскільки той був безпосереднім учасником усіх згадуваних подій. Іван Васильович Світ, завжди описував події із нейтральної сторони, що лише свідчить про його майстерність як історика [4, с. 9–10]. Весь матеріал хронологічно поділений на підпункти не випадково, адже можна виділити головні концепти японської політики: з 1918–1922 років активних взаємостосунків двох народів і до зміни напряму японської політики 1937 року на промосковські позиції, а вже 1945 року, з еміграцією більшості української громади з території Далекого Сходу, переривається тривала співпраця двох народів [35, с. 344–356]. Найголовнішим у цій роботі є те, що вона стала фундаментом для майбутніх важливих досліджень в історії українсько-японських взаємин, адже містить першооснову майбутніх досліджень.

Важливою працею в спадщині Івана Світа є «Українська молодь Далекого Сходу» 1976 року, оскільки у ній згадується про відносини Українського клубу із японським

генералом Янагітою, що добре орієнтувався в українських справах і постійно допомагав УК [20]. Важливою для вивчення є стаття в часопису «Свобода» від 14 лютого 1976 року, під назвою «Доля українських орієнталів» [17]. Іван Світ у цій роботі згадував про визначних українських сходознавців, що працювали тоді на Далекому Сході, а основне – розповів про подальшу долю Ф. Даниленка, Б. Воблого, А. Діброву після еміграції української громади з Шанхаю у 1945 році [17, с. 3].

Варто також згадати і роботу Івана Васильовича «Втікачі українці в Маньчжурії» в збірнику «Календар-Альманах УНС» 1980 року, де науковець розповів про прикордонні сутички між радянськими та японськими військами, а також про приховування із радянської сторони втрат із цих сутичок [15, с. 199–201]. У цій роботі також міститься інформація щодо прибуття на Далекий Схід і певних біографічних даних А. Діброви, Б. Воблого, В. Одинця, що активно співпрацювали із японцями. «В англомовному щоденнику “Маньчжуріан Дейлі Ньюз”, що друкувався в Дайрені, японці вмістили 12-го травня 1939 року цікаву статейку і фото “молодого українця советського прикордонного корпусу, що втік до Маньчжоу-го; він задоволений новим життям у молодій державі” – це писали про Іваненка», – зазначив І. Світ, а надалі розповів про співпрацю із надання важливої кількості інформації цієї особи японській адміністрації [15, с. 202–204]. Згадано в цій роботі і про велику радянську шпигунську мережу в Японії, де описано, безумовно, і Ріхарда Зорге та його ліквідацію японською владою 1944 року.

Відомий японський історик, політолог і славіст Кадзуо Накай у своїй статті під назвою «Україна і Японія. Дещо про відносини між обома країнами та про українознавство в Японії» зазначив, що віднайти «Українсько-Ніппонський словник» йому вдалося лише в особистому архіві Івана Світа, куди він поїхав у 1980 році і мав особисту зустріч із українським ученим [10]. «Саме у бібліотеці І. Світа мені вдалося віднайти той самий “Українсько-Ніппонський словник”, який я безрезультатно розшукував у Японії. Цей, справді перший, українсько-японський словник було видрукувано в Харбіні у 1944 р., а його авторами-упорядниками стали – Анатолій Діброва і Василь Одинець, які тоді працювали в японській адміністрації цього міста» [10, с. 138]. Ці рядки лише свідчать про постійну роботу і надзвичайно велику кількість матеріалів щодо японської тематики, що можуть зберігатися в архіві І. Світа.

Наголосимо, що Івана Світа, як науковця, було залучено до співпраці в українських енциклопедіях. До нього зверталися за уточненнями про Маньчжурію автори Української Загальної Енциклопедії [9]. І. Світ, написав другу частину статті про Китай – «Українці в Китаї» у співавторстві з Л. Голубничою, а в статті про Японію А. Жуковського використано ілюстрації із книги І. Світа «Українсько-японські відносини» [5, с. 1034–1035; 6, с. 3978–3981]. У гаслі про «Маньчжурський вісник» І. Світа згадано як головного редактора часопису [1, с. 1460]. В англомовній «Енциклопедії України» у спільній статті про Китай, йому належить невідомий підрозділ «Ukrainians in China» [40, с. 452–454]. Інша стаття про Далекий Схід була підготована спільно з В. Кубійовичем, що лише свідчить про заангажованість науковця в різних сферах історичної науки [41, с. 855–860].

Іван Світ був обраний членом-кореспондентом та дійсним членом УВАН у США, секретарем її комісії з вивчення історії української еміграції в Америці. Тісно

співпрацював із редакцією «Українського історика», був дійсним членом Українського історичного товариства та невпинно працював до кінця свого життя. Помер 8 березня 1989 року в м. Сіетл (штат Вашингтон), проживши неповних 92 роки та залишивши по собі надзвичайно велику творчу спадщину [11].

Якщо підсумувати все вищесказане, то вклад Івана Васильовича Світа в українську гуманітарну науку є надзвичайно великим. Можна із упевненістю констатувати, що Японія як країна супроводжувала науковця протягом усього його життя, що втілювалося напряму у наукових працях історика. Варто також підмітити, що Іван Світ був першовідкривачем у дослідженні українсько-японських відносин та етнокультурних контактів двох народів, заклавши фундамент до вивчення теми, котра має білі плями у вітчизняній історичній науці. Важливим моментом є велика кількість матеріалів, що зберігаються в особистому архіві дослідника в США і є неопрацьованими. Безумовно, ця колекція для української історичної науки становить надзвичайно велику цінність, адже дасть змогу відновити і простежити важливі історичні процеси на Далекому Сході.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. «Манджурський вісник» // Енциклопедія Українознавства. – Львів, 1994. – Т. 3. – С. 805–1200.
2. «Просвіта» // Енциклопедія української діаспори. Т. 4 (Австралія–Азія–Африка). – Київ–Нью-Йорк–Чикаго–Мельбурн, 1995. – 250 с.
3. Биковський Л. Іван Васильович Світ / Лев Биковський // Свобода. – Джерсі ситі, 1973. – 25 вересня. – Ч. 177. – С. 8.
4. Винар Л. Передмова / Любомир Винар // Світ І. Українсько-японські взаємини 1903–1945 : Історичний огляд і спостереження / Іван Світ. – Нью-Йорк : Українське історичне товариство, 1972. – Мемуаристика, Ч. 3. – 410 с.
5. Голубнича Л. Китай / Лідія Голубнича, Іван Світ // Енциклопедія Українознавства. – Львів, 1994. – Т. 3. – С. 805–1200.
6. Жуковський А. Японія / Аркадій Жуковський // Енциклопедія Українознавства. – Словникова частина. – Перевидання в Україні. – Львів, 2000. – Т. 10. – С. 3605–4015.
7. Капранов С. Про Україну японською мовою : маловідоме видання харбінських українців / Сергій Капранов // Магістеріум. – Київ, 2011. – Вип. 42. Культурологія. – С. 69–73.
8. Курас Л. Украинская этническая группировка в Харбине в 1930-е гг. в освещении советской разведки [Электронный ресурс] / Леонид Курас // Исторические чтения на Лубянке. 1997 год. Опыт деятельности советских органов госбезопасности. – Режим доступа: <http://www.fsb.ru/history/read/1997/kuras.html>.
9. ЛНБ ім. В. Стефаніка НАН України, Відділ Рукописів. – Ф. 252 (архів УЗЕ). – Он. 1. – Спр. 288.
10. Накай К. Україна і Японія. Деяко про відносини між обома країнами та про українознавство в Японії / Кадзуо Накай // Українська Орієнталістика. – Київ, 2007–2008. – Вип. 2–3. – С. 137–141.
11. Некролог [Іван Васильович Світ] // Свобода. – Джерсі ситі, 1989. – 17 березня. – Ч. 50. – С. 3.
12. Попок А. Громадсько-політичне та релігійне життя українців на Далекому Сході в ХХ ст. / Андрій Попок // Український історичний журнал. – 1998. – № 6. – С. 54–68.

13. *Проненко В.* Харківський Світ з Далекого Сходу [Електронний ресурс] / Владислав Проненко. – Режим доступу : [http://www.media-objektiv.com/pages.php? gazetaid=25 &material_id=23 &page=18](http://www.media-objektiv.com/pages.php?gazetaid=25&material_id=23&page=18).
14. *Світ І.* Український Дальний Восток (Зелена Україна) / Іван Світ. – Харбин : Накл. Укр. Видав. Спілки, 1934. – 43 с.
15. *Світ І.* Втікачі-українці в Манджурії / Іван Світ // Альманах Українського Народного Союзу на рік 1980. – Джерсі Сіті–Нью-Йорк : Видавництво «Свобода», 1980. – С. 198–208.
16. *Світ І.* Далеко-Східна республіка (ДБР) та Читинський процес // Свобода. – Джерсі ситі, 1953. – 2 квітня. – Ч. 78. – 2–3.
17. *Світ І.* Доля українських орієнталістів / Іван Світ // Свобода. – Джерсі ситі, 1976. – 14 лютого. – Ч. 29. – С. 2–3.
18. *Світ І.* Еміграція, Харбін, Манджурія / Іван Світ // Свобода. – Джерсі ситі, 1953. – 16 квітня. – Ч. 88. – С. 2–3.
19. *Світ І.* Україна в азійських мовах / Іван Світ // Свобода. – Джерсі ситі, 1953. – 14 серпня. – Ч. 172. – С. 2–3.
20. *Світ І.* Українська молодь Далекого Сходу / Іван Світ // Визвольний Шлях. – Лондон : Українська Видавнича Спілка, 1976. – С. 166–177.
21. *Світ І.* Український Національний Дім / Іван Світ. – Харбін : наклад Укр. Видавн. Спілки, 1935. – 85 с.
22. *Світ І.* Український подорожник по Далекому Сході (Степан Левинський 1897–1946) / Іван Світ // Календар Українського Народного Союзу на конвенційний рік 1962. – Джерсі Сіті: Видавництво «Свобода», 1962. – С. 164–166.
23. *Світ І.* Український потеціал в Азії / Іван Світ // Українці у Вільному Світі. Ювілейна книга Українського Народного Союзу 1894–1954. – Джерсі Сіті : Видання Українського Народного Союзу, 1954. – С. 263–270.
24. *Світ І.* Український театр а Азії / Іван Світ // Свобода. – Джерсі ситі, 1953. – 28 серпня. – Ч. 182. – С. 3–4.
25. *Світ І.* Український штаб у Владивостоці (Зі спогадів про український рух на Далекому Сході) / Іван Світ // Літопис Червоної Калини. – Річник IX. – 4.1. – Львів, 1937. – С. 9–11.
26. *Світ І.* Українці в Азії / Іван Світ // Свобода. – Джерсі ситі, 1953. – 25 березня. – Ч. 73. – С. 2.
27. *Світ І.* Українці в Азії / Іван Світ // Свобода. – Джерсі ситі, 1953. – 26 березня. – Ч. 74. – С. 2–4.
28. *Світ І.* Українці в Азії / Іван Світ // Свобода. – Джерсі ситі, 1953. – 10 червня. – Ч. 126. – С. 2.
29. *Світ І.* Українці в Азії / Іван Світ // Свобода. – Джерсі ситі, 1953. – 11 червня. – Ч. 127. – С. 2–3.
30. *Світ І.* УНСоюз та Далекий Схід / Іван Світ // Ювілейний альманах у 75-річчя українського народного союзу 1894–1969. – Джерсі Сіті : Видавництво «Свобода», 1969. – С. 276–279.
31. *Світ І.* Шевченко в Ніппоні і Хінах / Іван Світ // Шевченко : Річник IV. – Нью-Йорк : Українська Вільна Академія Наук, 1955. – С. 42–45.
32. Світ Іван // Енциклопедія Українознавства. – Львів, 1998. – Т. 7. – С. 2724.
33. Світ Іван // Енциклопедія Українознавства. – Львів, 2003. – Т. 11. – Довповнення і виправл. Перевидання в Україні. – С. 369.

34. *Світ І.* Зелена Україна: короткий історичний нарис українського політичного і громадського життя / Іван Світ. – Нью-Йорк–Шангай : друкарня Т. Омельченко, Ю. Тищенко, 1949. – 32 с.
35. *Світ І.* Українсько-японські взаємини 1903–1945 : Історичний огляд і спостереження / Іван Світ. – Нью-Йорк : Українське історичне товариство, 1972. – Мемуаристика, Ч. 3. – 410 с.
36. *Сеник Я.* Іван Світ про українців Далекого Сходу / Ярослав Сеник // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Історичні науки. – 2008. – Вип. 11. – С. 355–365.
37. *Черномаз В.* Украинское Национальное Движение на Дальнем Востоке (1917–1922 гг.) / В'ячеслав Черномаз. – Владивосток : Издательство Дальневосточного университета, 2009. – 560 с.
38. *Черномаз В.* Зелений Клин (Український Далекий Схід) / В'ячеслав Черномаз. – Владивосток : Видавництво Далекосхідного федерального університету, 2011. – 288 с.
39. *Ясь О.* Світ Іван Васильович / Олексій Ясь // Енциклопедія історії України : у 10 т. – Т. 9 : Прил – С. / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – Київ : Наукова думка, 2012. – С. 476.
40. *Holubnychya L.* China / Lidiia Holubnychya, Petro Potichnyi, Ivan Svit // Encyclopedia of Ukraine. – Vol. I / ed. by V. Kubijovyc. – Toronto–Buffalo–London : University of Toronto Press, 1985. – 952 p.
41. *Kubijovyc V.* Far East / Volodymyr Kubijovyc, Ivan Svit // Encyclopedia of Ukraine. – Vol. I / ed. by V. Kubijovyc. – Toronto–Buffalo–London : University of Toronto Press, 1985. – 952 p.
42. *Svit Ivan* // Encyclopedia of Ukraine / ed. by D. H. Struk. – University of Toronto Press, 1993. – Vol. V. – 886 p.

*Стаття: надійшла до редакції 31.03.2017
прийнята до друку 15.05.2017*

JAPAN IN THE LIFE AND SCIENTIFIC-JOURNALISTIC HERITAGE OF IVAN SVIT (1897–1989)

Roman LAKH

*Ivan Franko National University of Lviv,
the Chair of Modern and Contemporary History of Foreign Countries,
1, Universytetska St., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: roman11lah@gmail.com*

The present article deals with the information on the biography of the famous publicist, journalist and scientist Ivan Svit. The scientist's contribution to the study of Japan's history and Ukrainian-Japanese relations, as well as the direct participation of Ivan Svit in Ukrainian-Japanese life in the Far East, was investigated.

Ivan Svit became interested in Japan in the summer 1918 as he was living on its territory during this time. There he was able to master the basics of the Japanese language. Shortly after that, the researcher was working on the steamboat that plied between the Japanese archipelago and Vladivostok. Throughout the intervention of the Japanese forces in Siberia in 1918–1922, Ivan Svit was actively publishing in various periodicals the information regarding the representatives of the Japanese occupation. Also he was gathering the infor-

mation for the future studies of this period. During 1929–1932, Ivan Svit was a subeditor of the separate page entitled «Ukrayinske zhittya» in the famous Chinese weekly periodical «Gun-bao». While working in this newspaper, Ivan Svit got acquainted with N. Gungji, K. Fukui (authorized persons of the Japanese administration), T. Takahata (representative of the transport department of Harbin), professors Kitagava and Shimamura, who provided him with the newest and the most complete information for the periodical. In 1932 the researcher became an editor of «Manchzhurskiy visnik» which contained a large number of articles on the subjects of Japanese studies. Also, during this period, Ivan Svit published his works concerning Ukrainian-Japanese cooperation at the expense of Ukrainian National Colony. During 1941–1949 the researcher was living in Shanghai and totally devoted himself to the scientific work, for instance, he became a kind of a mediator between S. Lewinsky, A. Dibrova and V. Odinets, who were working on the publication of the Ukrainian-Japanese dictionary in 1944. The year 1951 is characterized by the beginning of the «American Period» of the life of the scientist and it was marked by an extremely great amount of work concerning the Ukrainian-Japanese relations in the Far East. Most of works on the Japanese studies were compiled in the monograph «Ukrainian-Japanese relations 1903–1945». It was published in 1972 and became the most complete research on this subject in the domestic and even world scientific literature. A famous Japanese historian, political scientist and specialist of Slav languages and literature Kazuo Nakai noted that he could find the «Ukrainian-Nippon dictionary» only in the personal archives of Ivan Svit in 1980 when he had an appointment with the Ukrainian scientist. A lot of encyclopedic editions were cooperating with the scientist in order to write the topics related to the Far East, Japan and Ukrainian-Japanese relations. This article gives a detailed list and analysis of scientific works where the subject of Japanese studies was represented.

Keywords: Ivan Svit, Japan, Ukrainian-Japanese relations, Ukrainian diaspora, Harbin, Shanghai.